

**Скриль В.В., к.е.н., доцент,
Галайда Т.О., ст. викладач,
Калінович Л.О., магістрант,**

Полтавський національний технічний університет імені Юрія Кондратюка,
м. Полтава

ОРГАНІЗАЦІЯ НОРМУВАННЯ ПРАЦІ НА ПІДПРИЄМСТВІ ТА ЇЇ УДОСКОНАЛЕННЯ

Розглядаються питання визначення ролі та значення ефективної системи нормування праці на сучасному підприємстві. Визначені чинники впливу нормування праці на показники ефективності праці на підприємстві. Розглянутий зв'язок наукової організації праці, розроблення науково обґрунтованих норм праці та системи управління трудовими ресурсами. Запропоновано напрями удосконалення організації нормування праці з метою підвищення ефективності використання ресурсів підприємства в сучасних умовах. Сформовані завдання подальших досліджень в галузі нормування праці.

Ключові слова: *організація праці, нормування праці, норми праці, ефективність, продуктивність праці, затрати робочого часу.*

Рассматриваются вопросы определения роли и значения эффективной системы нормирования труда на современном предприятии. Определены факторы влияния нормирования труда на показатели эффективности труда на предприятии. Рассмотрена связь научной организации труда, разработки научно обоснованных норм труда и системы управления трудовыми ресурсами. Предложены направления совершенствования организации нормирования труда с целью повышения эффективности использования ресурсов предприятия в современных условиях. Сформированы задачи дальнейших исследований в сфере нормирования труда.

Ключевые слова: организация труда, нормирование труда. нормы труда, эффективность., производительность труда, затраты рабочего времени.

Постановка проблеми. Нормування є однією із найважливіших складових системи організації праці на підприємстві. При зростанні ефективності використання людських та виробничих ресурсів відповідно буде підвищуватись ефективність виробництва за рахунок економії фінансових та матеріальних ресурсів.

Розвиток системи нормування праці має забезпечити виконання бізнес-планових показників з мінімальними втратами робочого часу при забезпечення випереджальних темпів зростання продуктивності праці над темпами зростання витрат на оплату праці. Роботодавці та працівники повинні бути в однаковій мірі зацікавлені в удосконаленні системи нормування праці на підприємстві: перші – у раціональному використанні робочої сили та виробничих ресурсів, другі – в об'єктивній оцінці власних трудових зусиль.

Тому важливо своєчасно виявляти чинники, що впливають на ефективність праці через систему норм і нормативів та їх відповідність сучасним соціально-економічним та організаційно-технічним умовам.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питаннями організації нормування праці на підприємствах, дослідженню теоретичних та методичних підходів до опису методів нормування праці приділена значна увага в працях: В. Вітвіцького, І. Гайдая, Б. Генкіна, К. Горбатюка, О. Грیشнової, С. Дзюби, Г. Завіновської, А. Колота, В. Крайнього та інших. Незважаючи на достатньо значну кількість наукових розробок, залишаються недостатньо вирішеними проблеми впливу організації нормування праці на підприємстві на виконання бізнес-планових показників, що стосуються ефективності використання трудових ресурсів та ефективності оплати праці.

Постановка завдання. Метою даної статті є дослідження чинників ефективності системи нормування праці на сучасному підприємстві та розроблення рекомендацій щодо вдосконалення її складових..

Виклад основного матеріалу дослідження. З наукової точки зору нормування праці – це внутрішня складова системи організації виробництва та оплати праці, воно здійснюється на основі положень централізованого й локального законодавства за для точного визначення міри праці працівника й, відповідно, установлення науково обґрунтованого, оптимального й справедливого (з точки зору не лише правових, а й наявних технологічних та соціально-економічних чинників) розміру винагороди за працю [1, с. 118].

Значення нормування праці юридично оформлено в нормах трудового права (Статті 85 і 86 Кодексу законів про працю України) [2]. Запровадження, заміна і перегляд норм праці проводиться роботодавцем за погодженням з виборним органом первинної профспілкової організації (профспілковим представником). Роботодавець повинен роз'яснити працівникам причини перегляду норм праці, а також умови, за яких мають застосовуватися нові норми. Про запровадження нових і зміну чинних норм праці роботодавець повідомляє працівників не пізніше як за один місяць до їх запровадження [3, с. 395].

Закладені в нормування праці можливості суттєво впливати на вирішення різноманітних соціально-економічних питань у повному обсязі проявляються лише тоді, якщо на підприємстві діють прогресивні науково обґрунтовані норми і нормативи, що враховують організаційно-технічні, економічні, психофізіологічні й соціальні чинники. Встановленню норм, які максимально забезпечують використання резервів і сприяють підвищенню продуктивності праці, найкраще відповідає аналітичний метод. Він передбачає попереднє вивчення трудового процесу, існуючої на робочому місці організації праці, ефективності використання оргтехніки та робочого часу. Ефективність здійснення виробничих процесів, визначення методів нормування праці, використання засобів праці, витрати на виготовлення продукції та її якість значною мірою залежать від вибору тієї або іншої форми організації праці: суміщення професій (функцій), багатостатного обслуговування, колективної (бригадної) праці [4, с. 135]

Отже, щоб встановити науково обгрунтовані норми праці, необхідно застосувати методи нормування залежно від функцій, виконуваних окремими категоріями управлінців, розмежовувати роботи різних категорій управлінського персоналу за ступенем їх регламентації, одночасно використовувати диференційовані і укрупнені методи нормування.

Наукова організація праці – комплекс заходів, що забезпечують найефективніші поєднання людей із засобами виробництва в єдиному виробничому процесі на основі досягнень науки, техніки і передового досвіду [4, с. 105].

Деякі з основних завдань наукової організації праці мають тісний зв'язок із чинниками, що впливають на ефективність використання трудових і матеріальних ресурсів підприємства і мають за основу систему нормування праці. Серед них особливо слід відзначити наступні:

- найповніше використання робочої сили працівника;
- забезпечення належних умов та рівня організації робочого місця;
- ефективне використання витрат на оплату праці.

Важливим чинником підвищення показників ефективності праці на підприємстві є відповідність діючих норм праці організаційно-технічному рівню виробництва. Такими показниками є продуктивність праці, трудомісткість виробництва продукції, зарплатовіддача, рентабельність витрат на персонал. На основі вдосконалення нормування досягається не лише зростання продуктивності праці за рахунок зниження трудомісткості та покращення структури витрат робочого часу, підвищення ефективності використання обладнання, але й посилення мотивації праці персоналу підприємства, що в свою чергу сприяє підвищенню ефективності використання витрат на оплату праці. Можливий приріст продуктивності праці в значній мірі залежить від зменшення питомої ваги оперативного часу у балансі робочого часу робітників основного виробництва, а також від зменшення питомої ваги допоміжного часу та часу обслуговування робочого місця для робітників допоміжного виробництва. Не слід залишати поза увагою нормування

управлінської праці, яке впливає на оптимізацію чисельності та структури адміністративно-управлінського персоналу на підприємстві є основою ефективного тайм-менеджменту – управління робочим часом.

Для забезпечення певної ефективності виробництва вкрай важливо оптимізувати витрачання усіх видів ресурсів: живої праці, сировини і матеріалів, палива й енергії, інструментів тощо. Нормування праці є основою, першочерговим етапом розроблення заходів щодо такої оптимізації з метою підвищення економічної ефективності виробництва

Усі заходи по вдосконаленню нормування праці можуть бути згруповані за наступними напрямками:

- скорочення чисельності робітників, що не виконують норми вироблення;

- забезпечення оптимальної і рівномірної напруженості норм праці;

- збільшення і охоплення нормуванням праці усіх працівників підприємства;

- перегляд норм при здійсненні організаційно-технічних заходів на робочих місцях [5, с. 95].

Залежно від методу встановлення норм праці вони можуть бути технічно обґрунтовані і досвідно-статистичні. Технічно обґрунтовані норми праці розробляються з повним і обов'язковим урахуванням передової технології, передових методів організації праці і виробництва, оптимальних умов праці тощо. Для їх розробки застосовується аналітичний метод нормування, який передбачає докладне вивчення всіх складових елементів технологічного і трудового процесів в оптимальних умовах їх виконання. Технічно обґрунтовані норми розраховуються на основі міжгалузевих, галузевих та інших прогресивних норм. Указані норми запроваджуються на підприємстві з урахуванням їх перевірки, уточнення та доповнення для конкретних умов роботи. Керівництво підприємства спільно з профспілковим комітетом повинно проводити постійну роботу в колективі щодо підвищення питомої ваги технічно обґрунтованих норм праці в загальній їх кількості.

Досвідно-статистичні норми — це такі, які розробляються на підставі досвіду та статистичних матеріалів даного підприємства. Вони є недостатньо обґрунтованими, не повністю враховують конкретний організаційно-технічний рівень виробництва, його резерви, рівень організації праці та її продуктивність. Вони мають тимчасовий характер і повинні бути замінені на постійні норми праці [4, с. 137].

Розширення сфери застосування науково обґрунтованих норм є важливим резервом підвищення продуктивності праці. Оцінка дорівнює напруженості норм робиться вибірково шляхом порівняння відсотків виконання норм вироблення одними і тими ж робітниками при здійсненні ними різних робіт або порівнянням коефіцієнтів напруженості норм. Встановлення норм праці на окремі види робочих процесів і операцій дозволяє розрахувати і витримувати необхідні кількісні і якісні пропорції між робочими місцями, цехами, виробництвами, що сприяє зростанню продуктивності праці.

В умовах сучасного виробництва зростає роль нормування. Це проявляється як в посиленні зв'язку між окремими виробничими ланками, так і у вдосконаленні усього ринкового механізму господарювання вітчизняної промисловості [5, с. 94].

Ринкові умови господарювання забезпечують на практиці високий рівень нормування праці, що стає одним з головних чинників мінімізації витрат і зростання об'ємів зробленої продукції.

Вагомий вплив здійснює система нормування праці на формування комплексної системи мотивації персоналу підприємства. Мотиваторами при цьому виступають адекватна оцінка рівня напруженості (інтенсивності праці) при розрахунку відрядних розцінок та норм витрат робочого часу й виробітку, а також стимулювання раціоналізації трудових процесів, провадження нових норм праці, підвищення кваліфікації працівників..

Рівнонапруженість норм при виконання певних виробничих процесів та їх частин відіграє визначну роль у плануванні виробництва та оптимізації витрат робочого часу.

Своєчасний та об'єктивний перегляд норм праці сприяє не лише виявленню резервів зростання результативності виробництва й праці але й можливостей економії ресурсів, зниження їх втрат.

Якщо процедури перегляду і пов'язані з планом організаційнотехнічних заходів, які передбачається здійснити на підприємстві протягом календарного року, то реально мод диво досягнення відповідного зростання продуктивності праці. Такий план об'єднує пропозиції щодо вдосконалення нормування праці всіх ділянок і цехів підприємства. Звісно, що перегляду передую комплексний аналіз стану виконання норм праці для всіх категорій працівників. Пр цьому доцільно застосування різноманітних методів нормативних спостережень у поєднанні, але перевагу надати все ж аналітичним методам.

Методи вивчення витрат робочого часу дозволяють виявляти недоліки в організації виробництва і використанні резервів, з тим щоб надалі розробити заходи по оптимізації використання робочого часу і раціоналізації використання трудових операцій [5, с. 94].

Система норм і нормативів праці, методи їх визначення повинні враховувати особливості виробництва, зокрема особливості технічного обслуговування.

Удосконалення нормування праці безпосередньо пов'язане із застосуванням автоматизованих систем та інформаційних технологій. Широке застосування комп'ютерної техніки та прикладного програмного забезпечення відкрило нові можливості автоматизації робіт з нормування праці, які досі нажаль не знайшли досить широкого застосування на вітчизняних підприємствах.

Нестабільне економічне середовище, спад виробництва, коливання ринкової кон'юнктури та інші сучасні реалії вітчизняної економіки не сприяють максимальному використанню резервів інтенсифікації виробництва, у тому числі і через підвищення якості нормування праці. Але навіть за таких умов чинні норми трудових затрат мають повноцінно виконувати функцію міри праці, бути невід'ємною складовою організації заробітної плати, основою

налагодження організації виробництва. Для сучасного підприємства заходи з удосконалення системи нормування праці та оптимізації трудових затрат мають стати однією з головних ланок стратегії розвитку, підвищення конкурентоспроможності продукції, формування ефективної системи використання трудового потенціалу.

Вдосконалення нормування праці сприяє раціональному управлінню трудовими і матеріальними ресурсами підприємства і правильному, впливає на поліпшення організації праці і виробництва. Раціональні трудові норми використовуються при складанні бізнес-планів підприємства і внутрішньовиробничого планування. Обґрунтованість норм значною мірою сприяє правильному визначенню розміру заробітної плати, матеріальної зацікавленості працівників, здійсненню принципу оплати праці за її кількістю, якістю та напруженістю (інтенсивністю)..

Напрями вдосконалення організації нормування праці на підприємстві передбачають оптимізацію всіх його складових, забезпечення їх відповідності технічним параметрам виробництва, цілям діяльності, критеріям її ефективності.

Висновки. Розвиток системи нормування праці має забезпечити виконання бізнес-планових показників з мінімальними втратами робочого часу при забезпечення випереджальних темпів зростання продуктивності праці над темпами зростання витрат на оплату праці. Роботодавці та працівники повинні бути в однаковій мірі зацікавлені в удосконаленні системи нормування праці на підприємстві.

Найважливішим завданням організації нормування праці на підприємстві в сучасних умовах є оптимізація витрат трудових та матеріальних ресурсів, витрат на персонал за рахунок науково та економічно обґрунтованих співвідношень між витратами та результатами праці. Реалізація поставленого завдання можлива за рахунок систематичної роботи щодо вдосконалення системи нормування праці на підприємстві в цілому та в його окремих структурних підрозділах. На нормах, що відповідають сучасному рівню

виробництва, ґрунтуються розрахунки бізнес-планових показників розвитку підприємства, визначення його потреб в усіх видах ресурсів, а також розроблення стратегій управління персоналом на підприємстві.

Для забезпечення певної ефективності виробництва вкрай важливо оптимізувати витрачання усіх видів ресурсів: живої праці, сировини і матеріалів, палива й енергії, інструментів тощо.

Розширення сфери застосування науково обґрунтованих норм є важливим резервом підвищення продуктивності праці.

Важливим чинником підвищення показників ефективності праці на підприємстві є відповідність діючих норм праці організаційно-технічному рівню виробництва.

Щоб встановити науково обґрунтовані норми праці, необхідно застосувати методи нормування залежно від функцій, виконуваних окремими категоріями управлінців, розмежовувати роботи різних категорій управлінського персоналу за ступенем їх регламентації, одночасно використовувати диференційовані і укрупнені методи нормування.

Удосконалення нормування праці безпосередньо пов'язане із застосуванням автоматизованих систем та інформаційних технологій.

Вдосконалення нормування праці сприяє раціональному управлінню трудовими і матеріальними ресурсами підприємства і правильному, впливає на поліпшення організації праці і виробництва.

Вагомий вплив здійснює система нормування праці на формування комплексної системи мотивації персоналу підприємства.

Сучасні дослідження в галузі організації нормування праці повинні враховувати останні тенденції розвитку світової економіки під впливом глобалізаційних процесів та кризових явищ, а отже бути спрямованими на розроблення рекомендацій щодо удосконалення методологічних основ нормування праці для визначення пропорцій розвитку галузей економіки України.

Література

1. Червінська Л.П. Економіка праці: навч. посіб. / Л.В. Червінська. – К.: Центр учбової літератури, 2009. – 216 с.
2. Кодекс законів про працю України. [Електронний ресурс]: від 10.12.1971 року № 322-VIII – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/322-08>
3. Болотіна Н.Б. Трудове право України: підруч. [4-те вид., стер.] — К.: Вікар, 2006. — 725 с
4. Васильков В.Г. Організація виробництва: навч. посіб. / В.Г. Васильков. — К.: КНЕУ, 2003. — 524 с.
5. Крайній В.О. Вдосконалення системи нормування праці в сучасних умовах / В.О. Крайній // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2014. – Вип. 1. – С. 92-95. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/issue-1-2014-y/23-krajnij-v-o-vdoskonalennya-sistemi-normuvannya-pratsi-v-suchasnikh-umovakh>